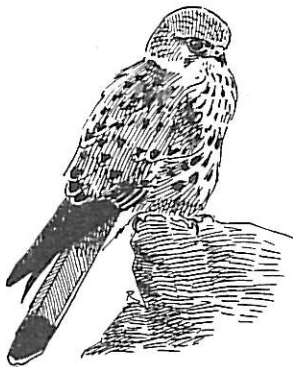

Tårnfalk *Falco tinnunculus*

Global utbredelse

Tårnfalken er utbredt over det meste av Europa, Asia og deler av Afrika, men mangler i Amerika og Australia. Arten er inndelt i en hel rekke underarter. I Sør-Europa hekker den side om side med den nærbeslektede rødfalken *Falco naumanni*.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Ifølge utbredelseskartet hekker tårnfalken over det meste av landet, med hovedtyngde i Sør-Norge. Dette er ikke noe årlig fenomen, da arten viser store variasjoner i takt med smågnagerbestanden. De sikreste forekomstene er i dag knyttet til kysten og bjørke-regionen i fjellet. På Fillefjell er arten funnet hekkende hele 1300 m over havet (Tømmeraas 1991).

Tårnfalken opptrer svært anonymt på hekkeplassen, og er derfor meget vanskelig å oppspore, spesielt der den hekker i høye berg. Derfor er det grunn til å mene at utbredelseskartet for Nord-Norge er høyst mangelfullt. Trolig er arten langt vanligere og finnes over større områder enn det vil framgå her.

Tørre, solvarme bergvegger, gjerne med vegetasjonsrike hyller, er attraktive hekkeområder for tårnfalken i fjellet og ute ved kysten. Vanligvis ligger reiret godt skjult i et hulrom eller i en bergsprekk, ofte bak en einer eller en geitramstue. Der falken har tilhold i skog, velger den vanligvis et gammelt kråke-reir. Kolonihekking, hekking i hule trær, fuglekasser og på bygninger, er sjelden i Norge (Tømmeraas 1990, 1991).

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

En situasjonsrapport fra Trondheim tidlig på atten-hundretallet forteller om flere hekkende tårnfalkpar i tårnet på Nidarosdomen og i murene på Kristiansten festning. Dessuten ble det observert en mengde tårnfalk over de nyløyde jordene på jakt etter insekt-larver (Boie 1822). I begynnelsen av dette århundret karakteriserte Robert Collett (1905) tårnfalken som den vanligste rovfuglen i Norge. Særlig i jordbruks-områdene har arten tapt terreng siden den gang. Den tidligere så stabile lavlandspopulasjonen fikk en knekk i 1950-60-årene samtidig med den økende bruken av miljøgifter (Génsbøl 1986). Selv om det i de siste årene er meldt om lokale bestandsopp-ganger, har tårnfalken på langt nær klart å gjenvinne sine gamle hekkeområder.

Dagens hekkebestand er anslått til 2000-4000 par (Gjershaug 1991). Når tårnfalken i smågnagerfattige år uteblir over større regioner, er det rimelig å anta at den opptrer nomadisk og trekker til andre områder med bedre næringstilgang.

Nyere rovfuglundørsøkelser på Finnmarksvidda har avslørt en vital hekkebestand der man tidligere trodde at arten knapt var utbredt (Tømmeraas 1993). På en 53 km lang strekning av Alta-Kautokeinovassdraget er det påvist 93 kull i løpet av en 12-års periode. Den årlige bestanden har variert fra 0-18 par, og gjennomsnittlig avstand mellom parene har vært 2.9 km. Selv i det smågnagerfattige året 1990 da fjellvåken ikke fikk fram en eneste unge, vokste det opp 27 tårnfalkunger. Dette viser at arten enkelte ganger er i stand til å supplere med insektføde. Korteste avstand mellom to bebodde reir i dette området er målt til 750 m, men tettere bestander er funnet andre steder. I Sør-Norge er det ikke sjelden det bare er ca. 100 m mellom nabopar (Hagen 1952). I 1930 bodde to par i hvert sitt skjærereir i samme tre ved Fokstua på Dovre (Løvenskiold 1947).

Hekkebiologi

Like etter ankomsten om våren kan det være stor aktivitet på hekkeplassen. Tårnfalken er mer sosial enn de andre falkene, og ofte ser man flere individer tumle rundt i luftrommet over reirbergene. Egglegging skjer omkring månedsskiftet mai-juni, og i tiden etterpå gjør fuglene så lite av seg at man lett kan feiltolke situasjonen og tro at stedet er forlatt. Ved å finkjemme bergveggen og lete etter falkenes nattekvarter, på spesielle hyller under beskyttende overheng, kan man ofte avgjøre om arten er til stede. Karakteristiske små, hvite ekskrementdråper vil røpe falkene.

Skremmer man falkene fra reiret, flyr de vanligvis bort uten å varsle. Etter fire ukers rugetid klekkes ungene, og aktiviteten tiltar i løpet av de 30 dagene ungene er i reiret. Gjentatte innflygninger med byttedyr til et bestemt sted i berget er det sikreste bevis på hekking. Ulikt mange andre rovfuglunger, forholder selv utfløyete tårnfalker seg gjennomgående stille og anonyme. Kommer det andre rovfugler eller kråkefugler i nærheten, vil de voksne tårnfalkene straks gå til angrep med skriking og stupdykking.

Trekkforhold

Tårnfalken er en typisk trekkfugl som bare oppholder seg i Norge fra april til oktober. Enkelte individer ankommer allerede i mars, og noen få frister vintertilværelse helt sør i landet. Det egentlige vinterkvarteret synes å ligge i Vest-Europa fra Danmark til Spania. Ved streng kulde omkommer mange, særlig unge tårnfalker, og dette kan merkes på neste års hekkebestand.

Per J. Tømmeraas

Tårnfalk *Falco tinninculus*

309 ● Konstatert hekking

219 ● Sannsynlig hekking

378 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

